

וְאֵילָנֵי חֲקֵלָא, מִיַּד מַה כְּתִיב בָּהּ. (ש) וְתוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשֵׂא
עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע.

קָרָא כְּמוֹ בֵּן לְשָׁמַיִם, אָמַר לוֹן, יְהִי בְּכוֹן נְהוּרִין וּבּוֹעִינִין
לְאַנְהָרָא עַל אֲרַעָא, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (ש) יְהִי מְאֹרֶת
בְּרִקִיעַ הַשָּׁמַיִם. קָרָא כְּמוֹ בֵּן לְמֵיא, אָמַר לוֹן, אַתּוֹן אֲפִיקוּ
רִיחֵשָׂא דְנוּגִין וְעוֹפִין, וּכְדָדְמֵי לוֹן, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (ש)
יִשְׂרְעוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה. וְעַל יְדִיהוֹן דְּתַלְתָּא אֵלִין,
אַתְעֵבִיד כָּל עוֹבְדָא דְבְּרֵאשִׁית, כָּל חַד וְחַד לְזִינְיָה.

כִּד אַתָּא יוֹמָא שְׁתִּיתָאָה, כְּלָהוּ הָווּ זְמִינִין לְמַבְרֵי כְּשָׂאָר
יוֹמִין. אָמַר לוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לָא שׁוּם חַד מִנְכוֹן,
יְכִיל לְמַעַבְדַּר בְּרִיָּה דָא בְּלַחוּדוּי, כְּשָׂאָר כָּל בְּרִיִּין דְּהוּוּ עַד
כָּאן, אֲלָא כּוּלְכוֹן תַּתְּחַבְּרוֹן בְּחָדָא וְאַנָּא עִמְכוֹן, וְנַעֲבִיד
אַיְנִשָּׂא. דְּהָא אַתּוֹן לָא תִּיכְלוּל לְמַעַבְדֵיהּ בְּלַחוּדִיכוֹן, אֲבָל
גּוֹפָא יְהִי דִילְכוֹן תְּלַתִּיכוֹן, וְנִשְׁמָתָא דִילֵי.

וּלְפִיכֶךָ קָרָא לוֹן קוּדְשָׂא בְּרִיךְ הוּא, וְאָמַר לוֹן נַעֲשֶׂה אָדָם,
אֲנָא וְאַתּוֹן. אֲנָא נִשְׁמָתָא, וְאַתּוֹן גּוֹפָא. וְכֶךָ הוּא,
דְּגּוֹפָא הוּא מִתְּלַתְהוֹן, דְּהוּוּ אוּמָנִין בְּעוֹבְדָא דְבְּרֵאשִׁית,
וְנִשְׁמָתָא יְהֵבָה קוּדְשָׂא בְּרִיךְ הוּא, דְּאַשְׁתַּתַּף עִמְהוֹן בָּהּ.
כְּעִלְמֵנוּ בְּדַמוּתְנוּ, כְּלוּמַר דְּאַתְחִזִּי לְנָא, כְּהֵהוּא גּוֹפָא
דְּאַתְנַסְב מִנְכוֹן, לְמַנְדַּע וּלְאַדְמָאָה לְכוֹן, כְּהֵהוּא
דְּאַתְנַסִּיב מְנֵי, דְּהוּא נִשְׁמָתָא, דִּיתְפָּרֵשׁ מִעוֹבְדוּי דְּעִלְמָא,
וְיְהִי תַאוּבְתִּיָּה וְרַעוּתִיָּה לְעִילְאִין קַדִּישִׁין.

וְעוֹד בְּצִלְמֵנוּ כְּדַמוֹתֵנוּ, דְּגוּפָא דְאַתְנָסִיב מְנַכּוֹן, לֹא יֵהֵא
 בְּקִיּוּמָא כְּגִינִיכּוֹן. מַאי כְּגִינִיכּוֹן. כְּאִינוּן בְּרִיּוּן
 דְאַפְקָתוֹן, עַל דְאֵיהִי עִפְרָא כְּשִׂאָר כָּל בְּרִיּוּן. וְהֵיא
 נִשְׁמָתָא קְדִישָׁא דְאַנָּא יְהִיב בֵּיהּ, דִּיהִוִי לָהּ קִיּוּמָא לְעֵלְמִין,
 דְלִיתָהּ גּוּפָא, וְיִדְמָה בְּקִיּוּמָא לִי.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, הָדִין הוּא בְּרִירָא דְמַלְתָּא, מִשּׁוּם
 דְאַשְׁתַּכַּח דְּבִבְרָאשִׁית, הוּוּ אֵלִין תְּלָתָא, שְׁמִיָּא
 וְאַרְעָא וּמִיָּא.

ר' אֲלֶעָזָר בֶּר ר' שְׁמַעוֹן אָמַר, יְאוּת הוּא. אָבֵל אֲרַעָא נִסְבָּא
 חֵילָא דְתִלְתָּהוֹן בְּלַחֲדָאָה, עַד דִּיהִוִי בָּהּ אַרְבַּע יְסוּדוֹת
 קִיּוּמִין. מִן שְׁמִיָּא תְרִין, וּמִן מִיָּא חֶד, וְחֶד דְבָהּ. וְהֵיא אֲפִיקַת
 גּוּלְמָא דְאָדָם, וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נִשְׁמָתָא. הֲדָא הוּא
 דְכַתִּיב, (שם בללא בטוח) וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָ מִן
 הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים. הֲרִי תְרוּיְהוֹן, אֲרַעָא
 וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְאַשְׁתַּתְּפוּ כַּהֲדָא לְמַעַבְד לֵיהּ, וּבְגִינֵיהּ
 אָמַר נַעֲשֶׂה אָדָם, דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר לָהּ עֲשִׂי אֶת
 הַגּוּף, וְאַנָּא נִשְׁמָתָא. אָמַר רַבִּי יְעֻזְקָה, הָא כָּל סְפִיקָא דָּא
 אֲתַעֲבַר מִיָּן.

עוֹד אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר, כְּהֵאִי גּוּנָא, אֲשַׁתְּתַּף קוּדְשָׁא בְּרִיךְ
 הוּא לְעֵלְמָא, בְּבְרִייתָא דְבְּנֵי נֶשְׁאָה. דְהֵא תְנִינָן, שְׁלֶשָׁה
 שׁוֹתְפִין בְּאָדָם, הָאִישׁ וְאַשְׁתּוֹ וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אָמַר רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ, כְּהֵאִי גּוּנָא, שְׁמִיָּא וְאַרְעָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אָמַר

רבי שמעון, שמים, כנגד איש. ארץ, כנגד אשתו. ולעולם
 קודשא בריך הוא משותף עמהם. ועל בן נאמר נעשה אדם
 בלשון שותפות. ואין הקדוש ברוך הוא משותף עם שום
 בריה, זולת עם אדם.

אמר רבי יוסי, ובשאר הבריות מי משותף עמהם. אמר רבי
 שמעון, כח האדמה, דאמרן שהיא נפש חיה. אבל
 הקדוש ברוך הוא אין משותף, אלא על האדם בלבד.
 אמר רבי יהודה, ווי להם לרשעים, שאינם רוצים להדבק
 בשותפותא של הקדוש ברוך הוא. במה. אמר רבי
 יצחק, באותה הנשמה שהוא נתן, אלא הולך ודבק בכח
 הבהמות. הדי הוא דכתיב, (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין
 נמשל כבהמות נדמו. בל ילין, שלא רצה לעמוד באותו
 יקר ותפארת של הנשמה. אבל מה תפאתו שעשה שנמשל
 כבהמות, באותו הכח שלהן, הנכרת והנדמה מהרה, ולא
 תעלה למעלה.

אמר רבי שמעון בן פזי, אזלא הא, כי הא דאמר רבי יעקב
 בן אידי, דאמר רבי יעקב בן אידי, מאי דכתיב, (איוב
 כח) וכל יקר ראתה עינו, אלו נשמותן של צדיקים, שהם יקר
 ותפארת לעולם ולעולמי עולמים.

אמר רבי אבהו אמר רבי יונתן, בא וראה מעלתו של אדם,
 שהבדילו הקדוש ברוך הוא מכל שאר הנבראים.
 האיך. אמר רבי אבהו, כל מה שברא הקדוש ברוך הוא,

אָמַר לְפֹעֲלִים הָאֵלֶּה, שָׁהֵם יַעֲשׂוּ לְבַדָּם, וְלֹא נִתְיַחַד הוּא עִמָּהֶם. אָמַר עַל בְּרִיּוֹת הָאָרֶץ, תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְגו'. אָמַר לַמַּיִם, יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם, וְהוּא לֹא נִתְיַחַד עִמָּהֶם.

בְּשִׁבְרָא הָאָדָם, נִתְיַחַד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם בַּעֲשִׂייתוֹ, וְאָמַר נַעֲשֶׂה אָדָם. וְנָתַן בּוֹ קִלְסֵתָר פָּנִים, רְאִי"ה, רִי"ח, קוּמ"ה, הֶלִיכ"ה, מִשׁו"ש, דְּבו"ר, עֲשִׂי"ה, הַמְשִׁילוֹ בַּמַּעֲשֶׂה יָדָיו, הִדָּא הוּא דְכִתְיב, (תהלים ח) תִּמְשִׁלְהוּ בַּמַּעֲשֶׂה יָדָיךָ כָּל שֵׁתָה תַחַת רַגְלָיו.

וּבְשִׁזְרַק בּוֹ נִשְׁמָה, קָם עַל רַגְלָיו, וְנִדְמָה לַתַּחְתּוֹנִים וְלַעֲלִיוֹנִים. נִדְמָה גּוֹפוֹ לָאָרֶץ. וְנִשְׁמָתוֹ לַעֲלִיוֹנִים, בְּתוֹאֵר, וְהִדָּר, וְכְבוֹד, בְּאִימָה, וּבִירָאָה. הִדָּא הוּא דְכִתְיב (שם) וְכְבוֹד וְהִדָּר תַּעֲטִירֶהוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, רִישָׁא דְהָאֵי קְרָא, סְפִיקָא בְּלַבָּאֵי, דְכִתְיב (שם) וְתַחֲסִירֶהוּ מִעַט מֵאֱלֹהִים. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּנִשְׁמָתִיהָ דְהָאֵי קְדִישָׁא, וְדַמֵּי לִיהָ. אֲבָל מֵאֵי גְרִיעוּתָא הוּא, עַל דְהָוָה גּוֹפָא, וְאֲתַנְטַל מִן אֶרְעָא.

וְאִם תֵּאמַר בְּדַעַת וּבְחֻכְמָה. אֵי אֲפֻשֶׁר, דְהָא רְחוּק הוּא הָאָדָם מִן הָעֲלִיוֹנִים דְאָמַר רַבִּי אֲלֻעְזָר אָמַר רַבִּי תַנְחוּם, הַמְלָאכִים הַקְרוּבִים, מְקַבְּלִים כַּח שְׁפַע אֲסַפְקִלְרִיא שָׁל מַעְלָה תַחֲלָה, וּמֵהֶם יוֹרֵד לְאוֹתָם שְׂאֵינָם קְרוּבִים, וּמֵהֶם יוֹרֵד לְשָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם, וּמֵהֶם אֵל הָאָדָם.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כִּסָּא הַכְּבוֹד מְקַבֵּל תַּחֲלָה, וּמִמֶּנּוּ לְמַלְאכִים

הַעֲלִיזִים, וּמֵהֶם לְאוֹתָם שְׂאִינָם כָּל כֶּךָ עֲלִיזִים
 וּגְבוּהִים כְּמוֹתָם, וּמֵהֶם לְשָׁמַיִם, וּמֵהֶם אֶל הָאָדָם.
 אֲבָל בְּמָה נִדְמָה לוֹ הָאָדָם, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּנִשְׁמָה, שֶׁהִיא
 קְדוּשָׁה, וְלֹא תִכְלָה לְעוֹלָם, עַל שֶׁנִּפְטְלָה מִמֶּנּוּ, מִכַּחוֹ
 וּמִגְבוּרָתוֹ. וְלֹא כְמוֹ הַגּוֹף שֶׁנִּיפְטַל מִן הָאָדָמָה, וְיִכְלָה וְיָשׁוּב
 עֶפְר כְּשֶׁהָיָה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַב, אָדָם, וְזוּוּגוֹ עִמוֹ, נִבְרָאוּ בְיַחַד,
 הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (בראשית ה) זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֵאשִׁית. וְנִפְטְלָה
 מִגְּבוּרָתוֹ, וְהִכְיִנָּה, וְהִבִּיֵּאתָ אֶל הָאָדָם. הֲדָא הוּא דְכְּתִיב, (שם
 ב) וַיִּקַּח אֶחָת מֵעֲלֵעוֹתָיו.

ר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, תּוֹה הָרֵאשׁוֹנָה הִיְתָה, וְלִקְחָהּ מִמֶּנּוּ, וְהִיא
 גִּזְקֵי דְבְרֵיִתָּא. הֲדָא הוּא דְכְּתִיב וַיִּקַּח אֶחָת מֵעֲלֵעוֹתָיו,
 זוֹ הִיא הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ, עַל שֶׁהִיא רוּחַ מְזֻקָּת. וַיִּסְגַּר
 בְּשָׂר תַּחְתָּנָה, שֶׁהֵקִים אַחֲרַת בְּמִקּוּמָה.

רַבָּא אָמַר, זוֹ הִיְתָה בְּשָׂר, וְהָאַחֲרַת לֹא הִיְתָה בְּשָׂר, וּמֵאֵי
 הוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, זוֹהֵמָא דְאַרְעָא וּשְׁמֶרְיָה.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּם, כְּשֶׁנִּבְרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם, נָתַן
 זוּהַר פָּנָיו, שְׁמַאִיר בְּכָל הָעוֹלָם. פִּיּוֹן שְׁחָטָא, מַה
 כְּתִיב בֵּיהּ, (קהלת ח) וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא הוּוּ אֲזִלִּי בְּאוֹרְחָא, אָמַר לִיה רַבִּי
 עֲקִיבָא, ר', אֵימָא לִי, הָא דְכְּתִיב, (בראשית א) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם, לָמָּה לֹא נֹאמַר וַיְהִי כֵן מִיָּד, כְּשֶׁאָר כָּל

הַיָּמִים, כִּשְׁהָיָה אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דָבָר, מִיָּד נֵאמַר וַיְהִי בֶן, וְכֵאן לֹא נֵאמַר, אֲלֵא לְאַחַר שֶׁאֵמַר נַעֲשֶׂה אָדָם, כְּתִיב וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, הָיָה לוֹ לומר וַיְהִי בֶן. אָמַר לִיה, עֲקִיבָא, וְכִי זֹאת הָיְתָה בְּמַעֲשֵׂה בִּרְאשִׁית וְלֹא יוֹתֵר, וְהָא בְּתִיב (שם) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַסָּמַיִם, וְלֹא נֵאמַר וַיְהִי בֶן, אֲלֵא וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַרְקִיעַ. וְכֵן (שם) יְהִי מְאֹרֶת בְּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִי עַל הָאָרֶץ, הָיָה לוֹ לומר מִיָּד וַיְהִי בֶן, וְכְתִיב וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים.

אֲלֵא אֵימָא לָךְ, כֹּל דְּבַר שְׁלֵא הָיָה בְּהֵם הַכַּח הָאֲצוּל מְלַמְעָלָה, נֵאמַר מִיָּד וַיְהִי בֶן. שֶׁהָאָרֶץ הוֹצִיָאָה אוֹתָם בְּתִשְׁלוּם כֹּל פְּעוּלָתָם, וְלֹא הוֹצִירָהּ לְהַמְתִּין לַכַּח הָעֲלִיּוֹן, לְהַשְׁלִים תִּשְׁלוּם אוֹתָהּ הַפְּעוּלָה.

אֲבָל בְּכֹל דְּבַר וּדְבַר שֶׁהוֹצִיָאָה הָאָרֶץ, וְקִיּוּם תִּשְׁלוּם הַפְּעוּלָה לֹא הָיְתָה בָּהּ, הוֹצִירָהּ לְהַמְתִּין עַד שְׁיִבָּא הַכַּח מְלַמְעָלָה, וַיַּעֲשֶׂה הַקִּיּוּם וּשְׁלֵמוֹת הַפְּעוּלָה.

וְכֵן בְּכֵאן בְּאָדָם, הָאָרֶץ הוֹצִיָאָה אוֹתוֹ הַדְּבַר הַמְּסַפִּיק לָהּ לַעֲשׂוֹת, וְעַמְדָּה, עַד שְׁיִתֵּן הַכַּח אוֹתוֹ שְׁיֵשׁ בְּיָדוֹ לְתַת, וְלַפִּיכָךְ לֹא נֵאמַר מִיָּד וַיְהִי בֶן, עַד שְׁבָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְנָתַן בּוֹ הַכַּח מְלַמְעָלָה, וַעֲשֶׂה הַקִּיּוּם.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, מָה רָאָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא עָשָׂה אֶת הָאָדָם אֲלֵא בְּשֵׁשִׁי, אָמַר לִיה, שְׁלֵא יְהִי

פְּתַחוּן פֶּה לְאָדָם לֹמֵר, שֶׁהוּא סִייע בְּשׁוֹם דְּבַר מְכַל מַה
שֶׁנִּבְרָא.

אֲזַלוּ, עַד דִּהּוּ אֲזַלִּי, קָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְגַחִין רַאשִׁיה, וְשׁוּי
יְדוּי עַל פּוּמִיָּה, וּבְכִי. אָמַר לִיה רַבִּי עֶקִיבָא, רַבִּי,
לְמָה אַתָּה בְּכִי. אָמַר לִיה, עַל דָּא דִּשְׁאִילְתָּא. חִיזוּ חֲזוּתִי,
וּקְשִׁיא מְלָה.

עֶקִיבָא עֶקִיבָא, מֵאֵן יִזְכִּי לְהֵאֵי אֹרְכָא דְגַלּוּתָא דְאַתְמִשְׁדָּה,
דְּהָא לָא יָקוּם בַּר נֶשׁ, דְּעַתִּיד לִימְטִי לְעַנְנֵי שְׁמַיָּא,
עַד יוּמָא שְׁתִּיתָאָה. דְּהוּא בְּשִׁית אֶלְפִי שְׁנִין, וְלֹא
בְּאִשְׁלָמוּתִיהָ, בַּר בְּתַקּוּף תְּשׁוּבָהּ, דְּהָא שׁוּלְטָנָא דְּבַר נֶשׁ
הֵהִיא לִיתִיהָ אֶלָּא בְּשִׁיתָאָה.

וּבְשִׁבְעָאָה, יִשְׁתַּאֲר שְׁמַטָּה בְּעֶלְמָא, חֲרוּב. וּבְתַמִּינָאָה,
יִתְחַדֵּשׁ עֶלְמָא כְּמַלְקָדְמִין, וִיְהֵא מַה דִּיהֵא. עַל
דָּא (ישעיה ד) וְהָיָה הַנְּשֹׂאֵר בְּעִיּוֹן וְהַנּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ
יֵאמָר לוֹ. וּבְגִינְהוּן נְאֻמַר, (תהלים קד) יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם
יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו.

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְגו'. רַבָּא בְּשֵׁם ר' בְּרַכְיָה
אָמַר, בָּא הַכָּתוּב לְהוֹרוֹת, כִּי לְאַחַר שְׁסַפֵּר כָּל
הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוּצִיאוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שְׁלֹא תֵאמַר בְּשִׁשָּׁה
יָמִים נִבְרְאוּ כָּלֶם, בְּרִיָּה זוּ בְּיוֹם פְּלוּנִי, וּבְרִיָּה זוּ בְּיוֹם פְּלוּנִי,
אֶלָּא כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁנִּתְּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, אֵימְתִי
הוּוּ. תִּדְע לָךְ אֵימְתִי. בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

בְּלוֹמַר, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ, הָיוּ בָּהֶם כָּל הַתּוֹלְדוֹת, שֶׁנִּתְּהוּוּ
 מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, דְּכַתִּיב בַּיּוֹם עָשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ
 וְשָׁמַיִם.

רַבִּי יִיסָא אָמַר, וְהָא כְּתִיב (שם ה) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֵת אָדָם בַּיּוֹם
 בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם, אִם כֵּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ הָיוּ כָּל
 הַתּוֹלְדוֹת.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, כִּדּוּם הוּא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְּהוּוּ, שֶׁהֲרָא הוּוּ
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּל תּוֹלְדוֹתָיו,
 וְהַעֲבִירָם לְפָנָיו הַנְּשָׁמוֹת בְּדִיוֹקְנֵיהוֹן, וְהָיָה אוֹמֵר, זֶה פְּלוֹנִי,
 וְזֶה פְּלוֹנִי. זֶה חֶכֶם הַדּוֹר, וְזֶה דִּיּוּן הַדּוֹר, וְכֵן כָּל הַדּוֹרוֹת
 וּמִנְהִיגֵיהֶן.

ר' יִצְחָק בְּשֵׁם ר' חֲזִיָּא אָמַר, מַה כְּתִיב לְמַעַלָּה מִן הָעֵנָּן.
 (שם ב) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. לְאַחַר שֶׁאָמַר (שם
 א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד. מַהוּ אֶת
 כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה. אֶת כָּל לְרֵבּוֹת עֵנָּן הַמְּלֹאכִים, שֶׁהֵם טוֹב
 מְאֹד. וּבְכָל הַנִּבְרָאִים לֹא נֶאֱמַר אֱלֹא כִּי טוֹב בְּלִבָּד, וּבְכָאֵן
 כִּי טוֹב מְאֹד. מְלַמֵּד שֶׁהַמְּלֹאכִים נִבְרָאוּ וְנֶאֱמַר עֲלֵיהֶם כִּי
 טוֹב מְאֹד.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק לָמָּה עוֹד הוֹסִיף קָרָא וְאָמַר וַיְכַלּוּ. אָמַר
 רַבִּי בְּרַכְיָה, לְשׁוֹן כְּסוּפָה הוּא. וְכָל צְבָאָם בְּכֻלָּל, הֵם
 הַמְּלֹאכִים הַנִּקְרָאִים צְבָא הַשָּׁמַיִם. הֲדָא הוּא דְכַתִּיב, (מלכים
 א כב) וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו. וּבְשִׁנְיָא הַמְּלֹאכָה,

נִכְסְפָה וְכִלְתָּהּ לְכָל רוּאֵיהָ.

אָמַר רַבִּי נַחֲמָן, וַיְכִלוּ: כָּלוּ מִמַּעֲשֵׂהָ, כָּלוּ מִמַּחֲשָׁבָה. וְעָשָׂה
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיוֹם הַשַּׁבָּת דּוֹגְמַת עוֹלָם הַבָּא.
שְׁעֵתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשָׁבוֹת בְּשַׁבְּיַעִי, מֵאִי בְּשַׁבְּיַעִי.
בְּאַלְף הַשַּׁבְּיַעִי.

(* וְאָמַר רַב נַחֲמָן, נִפְשׁ יְתִירָה נְתוּסְפַת בְּאָדָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת.
אָמַר לִיהֵא רַבִּי, מֵאִי נִפְשׁ יְתִירָה זֶה, אָמַר לִיהֵא, רוּחַ הַקָּדוֹשׁ
שְׁשׁוּרָה עָלָיו, וּמִכְתִּיר לְאָדָם בְּכַתֵּר קָדוֹשׁ, בְּכַתְרֵי
הַמְּלָאכִים. וְהוּא מֵאוֹתוֹ רוּחַ, שְׁעֵתִיד לְשָׁרוֹת עַל הַצְּדִיקִים
לְעֵתִיד לָבֵא. וְעַל בֶּן חַיִּיב אָדָם לְכַבֵּד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, עַל
הָאִי אוֹשְׁפִיזָא קְדִישָׁא דְשָׂרִיא עִמֵּיהָ.

וְאָמַר רַבִּי נַחֲמָן, רוּחָא דָא אִיךְ אַתְקְרִי. מְכוּבָד אַתְקְרִי.
קָדוֹשׁ אַתְקְרִי. הֵדָא הוּא דְכַתִּיב, (ישעיה נח) וְקִרְאתָ
לְשַׁבָּת עוֹנֵג כְּמִשְׁמְעוֹ, לְקָדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד, הִיא תּוֹסְפַת הַרוּחַ
הַנִּקְרָא קָדוֹשׁ ה', הַנִּקְרָא מְכוּבָד.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּשִׁסְיִמוֹ הַמְּלָאכֹת כְּלָם, בְּרַכְּם הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, וְהַכִּינָם בְּעוֹלָם, וְצִוָּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֵא
יִשְׁנֶה הַכְּנֵתוֹ, מֵאוֹתוֹ הָעֵנִין שְׁעֵשְׂאֵהוּ. וְשָׁכַל אֶחָד וְאֶחָד
יוֹצִיא תּוֹלְדָתוֹ, הָרְאוּי לוֹ, מִכָּאֵן וְלְעוֹלָם. הֵדָא הוּא דְכַתִּיב,
(בראשית ב) אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. מֵאִי לַעֲשׂוֹת. לְהוֹלִיד
וְלְהוֹצִיא כָּל דְּבַר כְּמוֹתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, זֶה גּוֹף הַיְשָׁדִים,
שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלָאכְתָּם.

רבי יוסי בר נחמן אָמר, בֿיּוֹן שְׁנַכְנַם שַׁבַּת, כָּל הַדְּבָרִים
שְׁנַבְּרָאוּ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שָׁבְתוּ וְשָׁקְטוּ, כָּל אֶחָד
לְפִי בְּרִיתוֹ. דִּתְנִינָן, אוֹתָן הָאוּמָּנִין שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין תּוֹלְדוֹתָם
בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, שָׁקְטוּ וְנָחוּ, וְרָאוּ בִּי כָּלֵם שְׁלָמִים, וְכָל
תּוֹלְדוֹתָם עִמָּהֶם, בְּקִיּוּם וּמַעֲשֵׂה.

הֲדָא הוּא דְכַתִּיב, (בראשית ב) אֱלֹהֵי תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
בְּהַבְּרָאָם. אָמַר רַב נַחְמָן, כְּאָדָם הַמְּשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר, אֵלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם שָׁאִין כְּמוֹתָם. בְּהַבְּרָאָם, ר' יֶצְחָק אָמַר, בְּהֵ"א
בְּרָאָם. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר בְּהַבְּרָאָם, מִמַּשׁ בְּדַמּוֹתָם
וּבְשִׁלְיֻמוֹתָם.

וְרַב נַחְמָן אָמַר, אַל תִּקְרִי בְּהַבְּרָאָם, אֱלֹהֵי בְּאֲבָרָהֶם. שְׁקִיב
תּוֹרְתוֹ וּבְרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בּוֹ. וְאַלְמָלֵא אֲבָרָהֶם, שְׁקִיב
תּוֹרְתוֹ וּבְרִיתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם
וְאָרֶץ, שְׁנַאֲמַר, (ירמיה לג) אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת
שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמְתִי.

וְאַל תִּתְּמָה עַל זֶה, דִּהָא תִּנְּן כְּתִיב, (תהלים קד) הָרִים הַגְּבוּהִים
לִיעֲלִים סְלָעִים מִחֶסֶה לְשַׁפְּנִים. אִם הָרִים הַגְּבוּהִים,
נִבְּרָאוּ בְּעוֹלָם לִיעֲלִים. וְהַסְּלָעִים לֹא נִבְּרָאוּ, אֱלֹהֵי לְשַׁפְּנִים.
אַל תִּתְּמָה לְהִיּוֹת הָעוֹלָם נִבְּרָא בְּשִׁבִיל אֲבָרָהֶם, שְׁקִיב כָּל
הַתּוֹרָה, וְכָל מַה שְׁנַצְטָנוּהָ מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. רַבִּי יֶצְחָק
אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה, בְּהֵ"א בְּרָאָם, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב, (שמות
ג) כִּי שָׁמִי בְּקֶרְבּוֹ.

עוד אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה, לֹא נִתְיַיְחַד שְׁמוֹ שֶׁל
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הַנְּבִרָאִים, זוּלָתִי בְּאֵלֶּה,
דְּכַתִּיב (בראשית ב) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם
בְּדִקְאָמְרָן. וְלֹא נִזְכְּרוּ חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת, וְלֹא שׁוֹם נְבִרָא
מֵאוֹתָם שֶׁהֵם נִפְסָדִים וְכָלִים, אֲלֵא עַל אוֹתָם שֶׁהֵם קַיִימִים
לְעוֹלָם, הַזְכִּיר שְׁמוֹתָיו.

רַב אָמַר, יוֹם שֶׁנִּכְסְפוּ קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִידָה הוּא בְּרִיית שְׁמַיִם
וְאֶרֶץ וְרָאָה הַשַּׁבָּת שֶׁהִיא מְנוּחָה וּקְדוּשָׁה, הַכִּינוּ
לְדוֹרוֹת.

וְתֵאנָא, אֵינן לָךְ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת, שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
הוֹלֵךְ לַחֹל עִם הַצְּדִיקִים בְּגַן עֵדֶן. וְנִיזוּנִין מֵהָהוּא
זֵיוָא דְּאֶסְפְּקִלְרֵיא הַמְּאִירָה. הֵדָא הוּא דְּכַתִּיב, (שיר השירים ד)
עַד שִׁפּוֹחַ הַיּוֹם, זֶה יוֹם הַשַּׁבָּת. אֵלֶּךְ לִי אֵל הַר הַמּוֹר וְאֵל
גְּבַעַת הַלְּבוֹנָה, זֶה הָעוֹלָם הַבָּא.

וְאָמַר רַב הוּנָא, אֵל תְּתַמָּה עַל זֶה, וּמָה בְּעוֹלָם הַזֶּה נוֹתֵן
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוּחַ קָדוֹשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת, וּמְכַתִּירָן בּוֹ. הַצְּדִיקִים שִׁישְׁנָם בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵינן
דִּין לְהַכְתִּיר לָהֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּכֹתֵר.

תָּא חַזִּי, אָמַר רַב הוּנָא, אֲפִלוּ הָרְשָׁעִים שֶׁבְּנֵי הַנֶּחֱם, מוֹכְתֵרִין
הֵם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְשׁוֹקְטִין וְנוֹחִין. דְּאָמַר רַב הוּנָא, אֵין
לָךְ רָשָׁע מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לוֹ מַעֲשִׂים טוֹבִים, דְּמַעְלִיָּא לָהּ
לְעֵלְמָא דְּאֵתִי. וְאֵימְתִי מַעְלִיָּא לָהּ. בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. לְהֵיוֹת

בְּלֶמַע מוֹכְתָרִים בְּכֶתֶר שַׁבָּת.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְכִי הִרְשָׁעִים שְׁחַלְלוּ שַׁבָּת בְּפִרְהֶסְיָא, יֵשׁ
 לָהֶם מַעְלָה בְּכֶתֶר שַׁבָּת. אָמַר לִיהֵא, אֵינָן. דְּהָא תַּנְיָן,
 (שמות טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵה לֶכְרֶךְ גְּדוּזִים
 הִרְשָׁעִים בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי מִשְׁנֵה, לְהַרְוִיחַ לָהֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת.
 כִּי יוֹם שַׁבָּת נִקְרָא שָׁלֵם, וְלֹא נִגְרַע. לְפִיכֹךְ אֵינּוּ נִגְרַע
 מִהַטּוֹב וְהַהֲנָאָה שָׁבוּ, בֵּין לְצַדִּיקִים בֵּין לְרָשָׁעִים.
 וְלַהוֹרוֹת שְׁלֵא לְחִנָּם אָמְרָה תוֹרָה, וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת.
 וְהִזְהִירָה עַל יוֹם הַשַּׁבָּת, יוֹתֵר מִכָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וְתֵאנָא,
 כָּל הַמְּקַיִּים אֶת הַשַּׁבָּת, כְּאֵלוּ מְקַיִּים אֶת כָּל הַתּוֹרָה.
 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא יֵשֵׁב הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 כִּסֵּא כְבוֹדוֹ, עַד שֶׁבֵּא שַׁבָּת, וְנִתְעַלָּה וַיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ.
 אָמַר לִיהֵא ר' יוֹסִי, וְהָא קוּדְם שְׁנַבְרָא הָעוֹלָם יֵשֵׁב הִיָּה הוּא
 וַיְהִיָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִי מִשְׁמַע לָן דְּעַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ מִמָּשׁ
 הוּא, לֹא.

אֲלֵא הֲכִי תַּנְיָנָן, עַד שְׁלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם, לֹא הִיָּה מִי שְׂיִקְלָם
 לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וַיִּבְרַח אוֹתוֹ. בֵּינָן שְׁבָרָא עוֹלָמוֹ,
 בְּרָא הַמַּלְאָכִים, וְחַיּוֹת הַקְּדוּשׁ, הַשְּׂמַיִם, וְכָל צְבָאָם, וּבְרָא
 אֶת הָאָדָם, וְכָל מוֹכְנִים לְשִׁבְחַ לְיוֹצְרָם וּלְפִאָרוֹ. וְעַדִּיין לֹא
 הוּא פֶּאֶר וְשִׁבְחַ לְפָנָיו, עַד שְׁנַכְנַם שַׁבָּת, וְשָׁקְטוּ בְּלָם,
 וּפְצַחוּ רִנָּה וְשִׁבְחָה, הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים, וְאִזּוּ יֵשֵׁב עַל
 כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. כְּלוּמַר, אִזּוּ הִיָּה מִי שְׂיִבְרַח אֶת כְּבוֹדוֹ, וַיִּשְׁבַּח

לְכַבֹּדוֹ.

וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵין לָךְ שִׁבְחָ וְקְלוּם לְפָנַי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שִׁבְחוּ שָׁל שַׁבָּת, הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּלָם מְשַׁבְּחִין לוֹ בְּאַחַד, וְאֶפִּילוּ יוֹמוֹ שָׁל הַשַּׁבָּת מִמָּשׁ, מְשַׁבְּחִין לוֹ, הֵדָא הוּא דְכַתִּיב, (תהלים צב) מְזִמּוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת.

(בראשית ב) וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים, ר' תְּנַחוּם פְּתַח, (ישעיה מב) כֹּה אָמַר הָאֵל ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹמִיָהֶם וְגו'. כְּשִׁבְרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, בְּרָא אוֹתָם מֵאֵין, וְהוֹצִיָאֵם אֶל הַפּוֹעַל, וְעָשָׂה מֵהֶם מְמָשׁוֹת. וּבְכָל מְקוֹם אֲתָה מוֹצֵא בּוֹרֵא, עַל דְּבַר שִׁבְרָאוֹ מֵאֵין, וְהוֹצִיָאוֹ לַפּוֹעַל.

אָמַר רַב חֲסֵדָא, וְכִי הַשָּׁמַיִם מֵאֵין נִבְרָאוּ, וְהֵלֵא מֵאוֹתוֹ הָאוֹר שָׁל מַעְלָה נִבְרָאוּ. אָמַר רַבִּי תְנַחוּם, כֶּךָ הוּא, אֲלָא גּוֹף הַשָּׁמַיִם מֵאֵין הָיָה, וְעוֹרְתָם מְדַבֵּר מְמָשׁוֹת. וְכֵן הוּא הָאָדָם.

וְתַמְצָא בַּשָּׁמַיִם בְּרִיָאָה, וְאַחַר כֶּךָ עֲשִׂיָה. בְּרִיָאָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם, כְּלוֹמַר מֵאֵין. עֲשִׂיָה, לְעוֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם, מְדַבֵּר מְמָשׁוֹת, מֵהָאוֹר שָׁל מַעְלָה. וְאָמַר רַבִּי תְנַחוּם, עֲשִׂיָה הוּא תְקוּנַת הַדְּבַר בְּגוּדֵל וּמַעְלָה מִכְּמוֹת שְׁהָיָה. כְּמָא דְאַתְּ אָמַר, (שמואל ב ח) וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם.

אָמַר רַבִּי חֲנִילָאֵי, פְּסוּקָא דָא לָא אֲתָא אֲלָא לְהַדְרִישׁ. וַיִּצַּר בְּשֵׁנֵי יוֹדִין, וְכָל הַשָּׂאָר אֲתָ מוֹצֵא בְּיַד א'. אֲלָא כָּל מַה שִׁבְרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לָא בְרָא בְּמַעְלָה

בְּבִינָה, אֲלֵא הָאָדָם לְבַדּוֹ. שְׁנַתֵּן בּוֹ כַח מִן הָעֲלִיּוֹנִים, לְדַעַת
וּלְהַכִּיר וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַטּוֹב וּבֵין הָרָע, וְהוּא מְעוֹטֵר בְּכָבוֹד
וְהָדָר, כְּמָה דַּאתְ אָמַר (תהלים ח) וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטִרְהוּ, וְהוּא
מוֹשֵׁל עַל כָּל מַעֲשֵׂה יָדָיו, הִדְא הוּא דְכַתִּיב, (שם) תִּמְשִׁילְהוּ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ, וְאַחַר כָּל הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה כְּשֶׁהוּא זוֹכֵר שֶׁהוּא עֹפֵר
וַיָּשׁוּב אֶל הָעֵפֶר, הַכֹּל נַעֲשֶׂה הַכֹּל לְפָנָיו, וְאוֹמֵר וַיֵּי. אָמַר
רַבִּי יוֹחָנָן, פִּלְגַּת הַתִּיבָה, וַיַּעַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֵר
מִן הָאָדָמָה, (בראשית ב) וַיָּשׁוּב אֶל הָעֵפֶר כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

דְּבַר אַחַר וַיַּעַר י"י אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֵר מִן הָאָדָמָה.
אָמַר רַבִּי שְׁלֹום, יַעֲרוּ בְּשֵׁנֵי יַעֲרִים, בְּיַעַר טוֹב וּבְיַעַר
הָרָע. מַה שְּׂאִין בֶּן בְּשַׁעַר הַבְּרִיּוֹת. כְּדֵי לְנַסּוֹת בּוֹ אֶת הָאָדָם
וַיְהִי פִתְחוֹן פֶּה לַעֲדִיקִים, וְלֹא יְהִי פִתְחוֹן פֶּה לְרָשָׁעִים.
אָמַר רַבִּי אֲבָא, מִפְּנֵי מָה כְּתִיב ה', וְאַחַר כֵּן אֱלֹהִים. אֲלֵא
הַשֵּׁם שֶׁהוּא שְׁמוֹ מִמָּשׁ, שֵׁם הַקִּיּוֹם. נֶאֱמַר עַל הַנְּשֻׁמָּה,
שֶׁהִיא בְּאָדָם קִיּוֹמָה. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שֵׁם מְשׁוֹתֶף, נֶאֱמַר עַל
הַגּוֹף, שֵׁישׁ בּוֹ שׁוֹתֶפּוֹת.

(* אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, שֵׁם הַקִּיּוֹם, גְּזִיר וְשְׁלִיטָא, כְּהַדִּין טְרִיפִין
שְׁקִיפִין דְּרַגְלִין. וְלֹא אוֹזִיפִין לְאַחֲרָן. וּבְגִינֵי כֶּךָ, לֹא
אֲדַכֵּר בְּעוֹבְדוֹי דְּבְרֵאשִׁית, אֲלֵא חַד אֶת מְשֻׁמוֹ, וְהוּא
כְּמֵאן דְּאָמַר בְּה"א בְּרֵאָם.

וְתַנְיָנָן בְּסִפְרָא דְּחַכְמַתָּא רַבָּה דְּשַׁלְמָה, שְׁמָא דְּשְׁמִיטָה,
מְטוּל שְׁזִיפָא, קַרְעוֹי דְּמִלְכָא, קוּשְׁטִיזָא דְּאֵטִיל בֵּיה

בְּחֹתָמָא זְעִירָתָא, לְמִשְׁלָטָא תְּחֹתוֹי, שְׁנַאֲמַר (שמות טו) מִי
כְּמוֹכָה בְּאֵלִים ה'.

אֵת הָאָדָם, לְרַבּוֹת כָּל הַכְּחוֹת שָׁבוּ. עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה, אָמַר
רַבִּי אֶבְרָהָם, תָּא חַזִּי, הֵיךְ יָכִיל אֵינְשׁ לְאַתְקִימָא בְּהַאי
עֲלָמָא, דְּהָא אוֹרִייתָא אֶסְהִיד בְּהוּ דְּהוּא עֶפְרָא.

וְאָמַר רַבִּי יֶעֱחֵק, עֶפְרָ וְלֹא חוֹמֵר, דְּאֵלוּ הָוָה מְחוֹמֵר, הָוָה
יְתִיר בְּקִיּוּמָא, דְּהָא בְּנִינָא דְאַתְבְּנִי מְחוֹמֵר קִיּוּמָא
אֵית לֵיהּ. אֲבָל עֶפְרָ מִמֶּש, לָא יָכִיל לְאַתְקִימָא. הֲדָא הוּא
דְכֶתִיב, (בראשית א) כִּי עֶפְרָ אֶתָּה וְאֵל עֶפְרָ תִּשׁוּב, לָא אֵיתְמַר
כִּי חוֹמֵר אֶתָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינְ, וְהָא כְּתִיב (איוב ד) אֵף שִׁכְנִי
בְּתֵי חֹמֵר אֲשֶׁר בְּעֶפְרָ יְסוּדָם.

אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, פְּסוּקָא דָּא מְסִייע לָן, וְהוּא נְאָמַר עַל
הָעוֹלָם הַזֶּה, שְׂאֵינּוּ כִּין בְּקִיּוּם. דְּהָא כְּתִיב בְּבִנֵי נְשָׂא,
דִּי מְדַרְהוֹן בְּהַאי עֲלָמָא, דְּבְנִינִיָּה בְּטִינָא, וְהוּאִיל דְּהָוָא
בְּנִינָא בְּטִינָא הוּא, וְיִתְחַזִּי לְקִיּוּמָא. מַאי חַזִּי לֵיהּ לִיסוּדָא.
כְּדָבָר אַחַר (מלכים א ה) אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיִסוּד
הַבַּיִת. אֲבָל לָאו הָכִי בְּנִינָא תְּקִיפָא, דְּהוּא בְּנִינָא דְטִינָא,
וְיִסוּדָא הוּא עֶפְרָא, בְּגִין דָּא לָא לְהוּי בְּקִיּוּמָא. הֲדָא הוּא
דְכֶתִיב אֵף שִׁכְנִי בְּתֵי חֹמֵר אֲשֶׁר בְּעֶפְרָ יְסוּדָם, שְׂאֵינּוּ שָׁל
קִיּוּם.

(בראשית ב) וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים וְגו', אוֹרִייתָא אֶתְקַבְּלַת
עַל אָדָם, חֲזוּ מַה דְּעֶבֶד בְּרַ נְשָׁ דָּא, דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ

הוא יְהִיב בִּיהַ נְשַׁמְתָּא קְדִישָׁא, לְמִיָּהב לִיהַ חַיִּין לְעֶלְמָא
 דְּאֵתִי, וְהוּא בְּחֻבְתִּיהַ, אֶתְחֹזֵר לְהֵיָא נַפְשָׁא חַיִּיתָא, דְּהוּא
 נַפְשָׁא דְּבַעֲיֶרְתָּא, דְּאֶפִּיקַת אֶרְעָא לְבַעֲיֶרְתָּא וּלְחַיִּיתָא. הָדָא
 הוּא דְּכַתִּיב, (שם א) תּוֹצֵא הָאָרֶץ נַפֶּשׁ חַיָּה לְמִיָּהַ.

אָמַר רַבִּי חַיִּיא, בַּא וְרֵאָה וַיַּעַשׂ הָאָדָם לְנַפְשׁ חַיָּה לֹא
 נֶאֱמַר, אֲלֵא וַיְהִי הָאָדָם לְנַפֶּשׁ חַיָּה, הוּא מַעֲצָמו חֹזֵר
 לְאוֹתוֹ פַּח הַבְּהֵמוֹת, הַנְּגֹזֵר מִן הָאָדָמָה, וְעֹזֵב פַּח הַנְּשָׁמָה
 הַגְּזוֹרָה מִלְּמַעְלָה, וְנוֹתֵנַת חַיִּים לְבַעֲלִיהַ.

אָמַר רַבִּי תַנְחֻם, נְחֹזֵר אֲנִן לְמֵאֵי דְּשָׁרִינָן בְּקַדְמֵיתָא. (ישעיה
 מב) כֹּה אָמַר הָאֵל ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם. בְּרֵא גּוֹף
 שְׁלֵהֶם מֵאִין, וְאַחַר כֵּךְ נָטָה אוֹתָם כְּאֵהֶל. הָדָא הוּא דְּכַתִּיב,
 (שם מ) וַיִּמְתְּחֶם כְּאֵהֶל לְשָׁבֶת. רַב הוּנָא אָמַר מְהֵבָא, הַנוֹטָה
 כְּדוֹק שָׁמַיִם.

רוֹקַע הָאָרֶץ וַעֲצֵאֶצְאִיהַ, ר' יַעֲחֵק אָמַר, הַתְּפִשֵׁט בָּהּ כָּל
 הַצּוֹרוֹת וְהַכַּחוֹת שְׁבָה. (שם מב) נִתֵּן נְשָׁמָה לָעַם עָלֶיהַ,
 לְאַחַר שֶׁהִיא עֹשֶׂתָה הַגּוֹף, אֲנִי נִתְּתִי הַנְּשָׁמָה עָלֶיהַ. מֵאֵי
 עָלֶיהַ, עַל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הַגּוֹף שֶׁעֹשֶׂתָה. ר' חַיִּיא אָמַר, עָלֶיהַ
 לְאוֹתָם הַשּׁוֹלְטִים עַל כּוֹחֵתִיהַ, לָהֶם נִתְּתִי הַנְּשָׁמָה.

וְרוּחַ לְהוֹלְכִים בָּהּ, לְאוֹתָם הַמְּשַׁתְּתָפִים בָּהּ בְּכַחוֹתִיהַ,
 שְׂאִין לָהֶם אֲלֵא אוֹתָהּ נַפֶּשׁ חַיָּה, הַנְּקֹרָא רּוּחַ
 הַבְּהֵמָה הַיּוֹרְדַת לְמַטָּה לְאָרֶץ. וְעַל כֵּן נֶאֱמַר נוֹתֵן נְשָׁמָה
 לָעַם עָלֶיהַ, הַשּׁוֹלְטִים עָלֶיהַ עַל כּוֹחֵתִיהַ, לָהֶם נְשָׁמָה קְדוּשָׁה

הַגְּזוּרָה מְלַמֵּעָלָה. אֲבָל לְהוֹלְכִים בָּהּ הַמְשִׁתְּתָפִים עִמָּה
בְּכוֹחוֹתֶיהָ, אֵינן לָהֶם אֱלֹא רוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֶדֶת, הִדָּא הוּא
דְּכָתִיב, (קהלת ג) וְרוּחַ לְהוֹלְכִים בָּהּ.

פְּרִשְׁתָּא ז' (בראשית ב) וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גֶּן בְּעֵדֵן מִקֶּדֶם. ר' יוֹסִי
וְר' חֲזִיָּא אָמְרֵי תַרְוִייהוּ, כְּתִיב (שיר השירים ו) אֶל גִּנַּת
אֲגוּז יָרֵדְתִּי לְרֵאוֹת בְּאֵפֵי הַנַּחַל, רְאֵה, כַּמָּה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם
לְהִרְהֵר וּלְדַקְדֵּק בְּלִבּוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וּלְפִשְׁפֹּשׁ בְּמַעֲשָׂיו,
וּלְדַקְדֵּק בְּכָל עֲנִינָיו, וַיִּהְרַהֵר בְּלִבּוֹ, שְׂלֵא בְּרֵאוֹ הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, וְנִתְּנָן בּוֹ נְשֻׁמָּה עֲלִיוֹנָה, וּמַעֲלָה עַל שְׂאֵר בְּרִיּוֹתָיו,
אֱלֹא לְהִרְהֵר בְּעִבּוּדָתוֹ, וּלְהַדְבִּק בּוֹ, וְלֹא יִלְךְ אַחַר הַהֶבֶל.
דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא, כַּד בְּרֵא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
לְבַר נָשׁ, אִסְקִיָּה קַמִּיָּה בְּדִיוֹקְנִיָּה, וְהוּא יְתִיב וְאַתְרֵי
בֵּיהּ, וְאָמַר לִיָּה אֲנָא עָבִיד לָךְ, בְּגִינִי לְמַהּוֹי אֶת שׁוֹלְטָנָא
וּמְלָכָא עַל כּוּלָּא, בְּגִינִי. אֲנָא לְעִילָא, וְאַנְתָּ לְתַתָּא.
וְעוֹד, אֲנָא יְהִיב בְּךָ נְשֻׁמָּתָא, לְמַנְדַּע סוּכְלִתְנָנוּ וְחַכְמָתָא, מַה
דְּלִית בִּין לְשְׂאֵר בְּרִיִּין. הוּי זְהִיר לְאַסְתַּכְּלָא בִּיקְרֵי,
הוּי זְהִיר לְמַעַבְד פִּיקוּדֵי. וְכַד מְנִי לָא יְהִי שׁוֹלְטָנָא יְקִירָא
כְּוֹתְרָךְ.

וּמָנָא לָן דְּאַתְרֵיהּ בֵּיהּ, וְאַזְהִיר לִיָּה עַל דָּא. הִדָּא הוּא
דְּכָתִיב, (איוב כח) וַיֹּאמֶר לְאָדָם הֵן יִרְאֵת ה' הִיא חֲכָמָה
וְסוּר מִרַע בִּינָה. כְּלוּמַר כְּשִׁתְּחוּל יִרְאֵתִי עָלֶיךָ אֲזַ תְּשִׁיג
חֲכָמָה, שְׁהִיא לְמַעֲלָה עַל הַכֹּל. כַּד חָמָא אָדָם, דְּהוּא

שְׁלֹטָנָא יְקִירָא עַל כּוֹלָא, אִינְשֵׁי פִיקוּדָא דְמֵאֲרִיהּ, וְלֹא עֶבֶד
מֵה דְאֵתְפַקֵּד.

אָמַר רַבִּי תַנְחֻם אָמַר רַבִּי חֲנִילָאִי, לֹא עָשָׂאן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְאָדָם, אֲלֵא לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכַבּוּד קוּנֵי. הֵדָא הוּא
דְכַתִּיב, (ישעיה מג) כָּל הַנְּקָרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוּדִי בְּרֵאתִיו. מֵאִי
לְכַבּוּדִי. לְהַשְׁתַּדֵּל וְלָדַעַת אֶת כְּבוּדִי, וְלַחֲשׁוֹב מִמַּעֲשָׂיו
שִׁינְתָן לוֹ חֵלֶק טוֹב לַעוֹלָם הַבָּא.

אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם ב"ק יוֹצֵאת מִלְמַעְלָה,
וְאִימְתִי. בְּזִמְן שֶׁחֲחַמָּה זוֹרַחַת, וְאוּמְרַת אוֹי לָהֶם
לְבָרִיּוֹת שְׂאִינָם רוֹאִים אֶת כְּבוּדִי, וְאִינָם מְסַתְּכְלִין לְדַעַת
וְלַחֲקוֹר אֶת כְּבוּדִי.

דְתַנִּינָן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִיה דְר' שְׁמַעוֹן, כִּד נָטָא שְׁמַשָּׁא
גְּדַפּוּי, לְמַהֲד בְּתַקִּיפוּתָא דְגַלְגַּלּוֹן מְבַטְשֵׁי
בְטַלְפִּיהוֹן, בְּטַרְפֵי אֵילָנִיָא דְגַנְתָּא דְעַדָן. וְכָל מַלְאָכִין
עֵילָאִין, וְחַיּוֹתָא קַדִּישָׁא, וְכוּרְסֵי יְקָרָא דְמַלְכָּא, וְבוֹסְמֵיָא
דְגַנְתָּא דְעַדָן, וְאֵילָנֵי שְׁמֵיָא וְאַרְעָא וְחַיִּילִיהוֹן, מְזַדְעָזְעוּן
וּמְשַׁבְּחוּן לְמֵאֲרִי כוֹלָא.

וְזַקְפָן וְחָמָאן אַתְוֹתִיהּ דְשָׁמָא קַדִּישָׁא דְאֵתְפַרְשֵׁי, דְגַלְיָף
בְּשַׁמְשָׁא בְּמַטְלָנוּי, וַיְהִיבִין תּוֹשְׁבְּחוּן לְמֵאֲרִי עֲלָמִין.
וְנַפְיָן הֵהוּא קָלָא, וְאָמְרֵי לְהוּ לְבָרִיּוֹתָא, דְלֹא מְשַׁבְּחוּן בִּיקָר
מַלְכָּא עֵילָאָה, בְּשָׂאָר כָּל בְּרִיּוֹן דְאִינוּן מְשַׁבְּחִין וַיְהִיבִין
תּוֹשְׁבְּחוּתָא לְשָׁמִיָה.

וּבְגִין כֵּךְ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֲסוּר לִיהָ לְבַר נָשׁ לְמִימַר
 תּוֹשֵׁבֶתֶן דְּעֻלּוֹתֶיהָ, אֶלָּא עִם דְּמַדּוּמֵי חַמָּה, דְּכַתִּיב
 (תהלים עב) יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ.

וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֻלּוֹתָא וְתוֹשֵׁבֶתָא דְלִילָיא,
 מִשְׁשֻׁקְעָה הַחַמָּה, עַד לָא אַתְחִזִּי סִיְהָרָא. דְּכַתִּיב
 יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ, דָּא הִיא עֻלּוֹתָא דְעַפְרָא. וְלִפְנֵי יָרַח וְגו',
 דָּא הִיא עֻלּוֹתָא דְלִילָיא.

ר' יְהוּדָה אָמַר מִהֲכָא, (מלאכי א) פִּי מִמְזִרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ
 גְּדוֹל שָׁמַי. וּבְאִיזָה מְקוּם. בְּגוֹזִים. בְּאִינוּן דְּכַתִּיב בְּהוּ, פִּי
 מִי גוֹי גְּדוֹל.

מֵאִי טַעְמָא. דְּתַנִּינָן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלֶאכִי הַשָּׁרֵת לְמַעְלָה,
 לְקַלְסוֹ וְלִשְׁבְּחוֹ, וְאוֹמְרִים שִׁירָה וְרִנָּה לְפָנָיו, בְּכָל לַיְלָה
 וְלַיְלָה. וְעָשָׂה בְּנִגְדָם יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, לְקַלְסוֹ וְלִשְׁבְּחוֹ, וְלוֹמַר
 שִׁיר וְשִׁבַּח לְפָנָיו בְּכָל יוֹם וְיוֹם.

וְתַאנָּא, שָׁלַשׁ מְשֻׁמְרוֹת הָיוּ הַלַּיְלָה, וּבֵאלוֹ הַשָּׁלַשׁ
 מְשֻׁמְרוֹת, מִתְחַלְקוֹת שָׁלַשׁ כֵּתוֹת שֶׁל מְלֶאכִי
 הַשָּׁרֵת, לְשִׁבַּח לְיוֹצְרָם, בְּכָל מְשֻׁמְרָה וּמְשֻׁמְרָה. וּכְנִגְדָם יֵשׁ
 שָׁלַשׁ תְּפִלוֹת בַּיּוֹם, שְׁמֵת־בְּנִפִין יִשְׂרָאֵל לְשִׁבַּח לְיוֹצְרָם, בְּכָל
 תְּפִלָּה בְּכָל יוֹם וְיוֹם.

תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר רַב, בְּעַפְרָא בְּשַׁהַחֲמָה
 זוֹרַחַת הוּא זְמַן תְּפִלָּה וּבְעוֹתָא דְיִשְׂרָאֵל. וּמִשְׁשׁ שְׁעוֹת

וּלְמַעַלָּה עַד תִּשַׁע שָׁעוֹת, זְמַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה. וּמִשְׁשָׁקְעָה
 הַחֲמֵה, עַד שֶׁתִּחְשֹׁךְ, תְּפִלָּה הָאֲחֵרוֹנָה. דְּאֶרְבֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַב, מִשְׁשָׁקְעָה הַחֲמֵה, עַד שִׁירָאוּ שְׁנֵי
 בּוֹכָבִים, זְמַן תְּפִלָּה הָאֲחֵרוֹנָה.

(* דְּהָכִי תִּנְיִן, מִשִּׁירָאוּ שְׁנֵי בּוֹכָבִים, הוּא תְּחִלַּת מִשְׁמְרָה
 רֵאשׁוֹנָה, שְׁפָאִים כַּת הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל מְלֹאכֵי הַשָּׁרֵת,
 וּמִמְתִּינִים לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, עַד אוֹתָהּ שָׁעָה, וְאִזּוּ מִתְּחִילִין
 לֹאמַר שִׁירָה. וְנִנְעָלוּ כָּל הַשְּׁעָרִים מִתּוֹשִׁבְחָתָן שֶׁל מִטָּה, וְאִין
 שְׁעָרִים נִפְתָּחִים, אֲלֵא לְמֹלְאֵכֵי הַשָּׁרֵת הָאוֹמְרִים שִׁירָה.
 וּמִי אֶרְבֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי הָכִי, וְהָא תִּנְן, כָּל הַקּוֹרָא בַּתּוֹרָה
 בְּלִילָהּ, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד
 בַּיּוֹם, שְׁנֵאמַר (תהלים מב) יוֹמָם יִצְוֶה ה' חֶסֶדּוֹ, מִשׁוּם דְּבִלְיָה
 שִׁירָה עָמִי. וְהָכֵא אֲמַרִיתוּ דְּנִנְעָלוּ כָּל הַשְּׁעָרִים לְמִטָּה.

אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ, הָתָם בְּמֵאֵי קְאָמְרִי, כְּשִׁסִּיִּים כָּל תּוֹשִׁבְחָתָן
 בַּיּוֹם. וּמִפְּלִגּוֹתָא דְּלִילָא וּלְהִלָּא, דְּעָסִיק בַּתּוֹרָה.
 מֵאֵי טַעְמָא. מִשׁוּם דְּבַהֲהִיא שְׁעֵתָא קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָפִיק
 מֵאִינוּן עוֹלָמוֹת דְּכִסְיָה בְּהוּ, וְאִזִּיל לְאַשְׁתַּעֲשַׁע עִם צְדִיקָא
 בְּגִנְתָּא דְּעַדָּן. וְהִינּוּ דְּאָמַר דּוֹד חֲצוֹת לִילָהּ אָקוּם לְהוֹדוֹת
 לָךְ.

דְּתָנָא, כְּשֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִכְנָס עִם הַצְּדִיקִים בְּגִין עַדָּן,
 כָּל שְׁעָרֵי שָׁמַיִם לְמַעַלָּה, עַל הַחַיּוֹת וּלְמִטָּה מֵהֶם,
 כּוֹלָם נִפְתָּחִים, וְהוּא עֵת רְצוֹן לְעֶסוֹק בַּתּוֹרָה.

וְאוֹתָם כְּתוּת שֶׁל מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת, וְכָל בּוֹסְמֵי גֶן עֵדֶן,
וְהַצְּדִיקִים, כּוֹלֵם פּוֹצְחִים רְנָה, לְפָנָי מִי שָׁאֵמַר וְהָיָה
הָעוֹלָם. הִדָּא הוּא דְכְּתִיב, (שם קמ) אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ.
אֵימְתֵי צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ. כְּשִׁיּוֹשְׁבֵים יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיהֶ,
דְּהוּא בְּשַׁעֲהַ שִׁיּוֹשְׁבֵין לְפָנָיו בְּגֶן עֵדֶן.

וְכַת שְׁלִישִׁית שֶׁל מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת אֲמַרְתָּ שִׁירָה, עַד שֶׁיִּבְקַע
הַשַּׁחַר. וַיֵּשׁ חוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעֲהַ שְׁעוֹלָה עֲמוּד
הַשַּׁחַר, לָקוּם וּלְהַתְנַבֵּר בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא. מֵאֵי טַעַמָא מְשׁוּם דְּנִסְבִּין שִׁירְתָא בְּתַר מְלֹאכֵי
הַשָּׂרֵת, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצוּי לְמַטָּה עִמָּהֶם. הִדָּא הוּא
דְּכְּתִיב, (משלי ח) וּמִשְׁחָרֵי יִמְצְאֵנִי. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה וּבְלִבְד
שְׁלֵא יִפְסִיק מִשְׁיִתְחִיל, עַד שִׁיתְפַּלֵּל בְּשֶׁהַתְּמָה זוֹרַחַת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַב, כְּשֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹצֵא מֵאוֹתָן
הָעוֹלָמוֹת דְּכִסְיָה בְּהוּ, וּבָא לְהַכְנִס עִם הַצְּדִיקִים בְּגֶן
עֵדֶן, הוּא מְמַתִּין וְרוֹאֵה אִם שׁוֹמַע קוֹל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה, הַהוּא
קָלָא נִיחָא קַמִּיהָ, מְכַל שִׁירִין וְתוֹשְׁבֵיחָן דְּאִמְרֵי מְלֹאכֵי
הַשָּׂרֵת לְעִילָא. הִדָּא הוּא דְכְּתִיב, (שיר השירים ו) אֵל גִּנַּת אֲגוֹז
יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת, מֵאֵי לְרֵאוֹת, אוֹתָם הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְכִי גֶן עֵדֶן הוּא נִקְרָא גִנַּת אֲגוֹז. אָמַר לִיה
ר' יוֹחָנָן, בֶּן, נִקְרָא גִנַּת אֲגוֹז. כְּלוּמַר גִּנַּת עֵדֶן, מָה
הָאֲגוֹז הוּא סְתוּם מְכַל עֲבָרִיו, וַיֵּשׁ עָלָיו כְּמָה קְלִיפוֹת. כִּף
עֵדֶן שֶׁל מַעְלָה, הוּא סְתוּם מְכַל עֲבָרִיו, וַיֵּשׁ עָלָיו כְּמָה